

ADDY SCHUURMAN

‘Daar heb je de dames weer!’

Bewonersparticipatie in Liendert
en Rustenburg in de jaren 70 en
80 van de vorige eeuw



‘Waar bemoeien die huisvrouwen zich mee?’ Deze houding proefden Roelie Norp en Riekje Hoffman bij veel gemeentambtenaren, toen zij 1984-85 bezwaar aantekenden tegen het ontwerp-bestemmingsplan voor de industriewijk De Hoef. Op het gemeentehuis was het na de langdurige discussies rond de aanwijzing van de groeistad wel gebruikelijk om inspraak te organiseren voor de ‘erkende lobbygroepen’, maar wie daartoe niet behoorde, werd vreemd aangekeken. Men was het niet gewend dat omwonenden van bestaande wijken of nieuwe bewoners van de groeistadwijken vraagtekens plaatsten bij het gemeentelijk ruimtelijk ordeningsbeleid.¹

Inleiding

Maar de maatschappelijke ontwikkelingen stonden niet stil. In de jaren ‘70 spoelde een democratiseringsgolf over Nederland, die ook Amersfoort niet onberoerd liet. Groepen betrokken burgers protesteerden tegen ingrepen in de historische binnensteden, zoals in Amersfoort Tabak.² Maar niet alleen in het oude centrum toonden gewone burgers hun betrokkenheid, ook in de buitenwijken probeerden bewoners invloed uit te oefenen op de eigen leefomgeving. In dit kader worden enkele ‘burgerinitiatieven’ behandeld: Liendert Leefbaar en de VerontRustenburgers. Beide groepen werkten – ieder op hun manier – aan de opbouw van hun wijk. Zij waren niet uniek: binnen de gemeentegrenzen van Amersfoort waren

in Hoogland en in het Soesterkwartier verschillende groepen en verenigingen actief die zich in de jaren ‘70 en ‘80 met de gevolgen van het groeistadbesluit bezig hielden. Waarom dan de beide groepen? Allereerst vanwege hun totaal verschillende karakter: Liendert Leefbaar was vooral bezig met welzijnswerk binnen de eigen wijk, terwijl de activiteiten van de VerontRustenburgers zich concentreerden op de fysieke kwaliteiten in en rondom hun wijk. Zij zijn dus exemplarisch voor de verschillende vormen die deze initiatieven aan kunnen nemen. Wel waren beide voortrekkers in de stad. Liendert Leefbaar gold midden jaren ‘70 als “de ongetwijfeld meest actieve vereniging ter behartiging van de belangen van de bevolking in een bepaalde stadswijk”.³ De VerontRustenbur-

¹ Overigens stuitten ook ondernemers op een dergelijke houding. Zie o.a. *Centraal Stadsgebied Amersfoort, Eemkwartier Aanpak & Ambitie* (Amersfoort 2006), p. 25.

² Zie bijvoorbeeld: A. Schuurman, “Wij hebben er TABAK van!” Bestuurlijke ambitie en politieke opwinding tussen 1950 en 1975, in: *FleHITE. Historisch Jaarboek voor Amersfoort en omstreken 2004* (Amersfoort 2004),

p. 18-34. Voorbeelden van bewonersprotesten tegen saneringen elders in het land, zie: H. van der Cammen en L.A. de Klerk, *Ruimtelijke ordening. Van plannen komen plannen* (Utrecht/Antwerpen 1986), p. 220-226. ³ Wijkvereniging „Liendert Leefbaar” heeft gevarieerd programma, in: *De stad Amersfoort 11-10-1974*.

gers waren niet alleen zeer succesvol – zij wisten hun doel te bereiken, namelijk zo min mogelijk overlast van het naast de wijk gelegen industrieterrein De Hoef – maar hadden ook een groot aandeel in de democratisering van het openbaar bestuur. Zij drongen door in de ivoren torens van het stadhuis en wisten zelfs eigen beleidsvoorstellen geaccepteerd te krijgen. Ambtenaren nemen sinds de VerontRustenburgers de Amersfoortse burgerij en hun zorgen weer een stuk serieuzer.

DEEL I LIENDERT LEEFBAAR

De wijk Liendert

“Amersfoort springt over het Valleikanaal.” Zo kopte de Amersfoortse Courant op 24 oktober 1961 (en opnieuw op 3 november 1962). De gemeente had zojuist het uitbreidingsplan voor Liendert gepresenteerd: het voorzag in 3100 woningen en 13.000 bewoners. De woningnood was hoog en de gemeente stopte dan ook weinig energie in een gelikte reclamecampagne voor de nieuwe wijk. “(...) een duidelijk wegenschema, een zeer acceptabele verdeling van het groen over de wijk en een ruimteontwikkeling tussen de bouwblokken, welke het voor een ieder aantrekkelijk en mogelijk zal maken in deze wijk te wonen,”⁴ met deze ‘wervende’ tekst lokte men nieuwe bewoners. De gemeente vergat ook niet te vermelden dat het Valleikanaal in die jaren vreselijk stonk. Stank of geen stank, de mensen kwamen toch wel. Toen enkele jaren later de eerste flats in de steigers stonden, liep het storm: “De belangstelling van woningzoekenden voor deze flats is groot. De bouwers krijgen regelmatig het verzoek van mensen, die langs het werk komen of zij binnen een kijkje mogen nemen. Ook de plaatselijke afde-

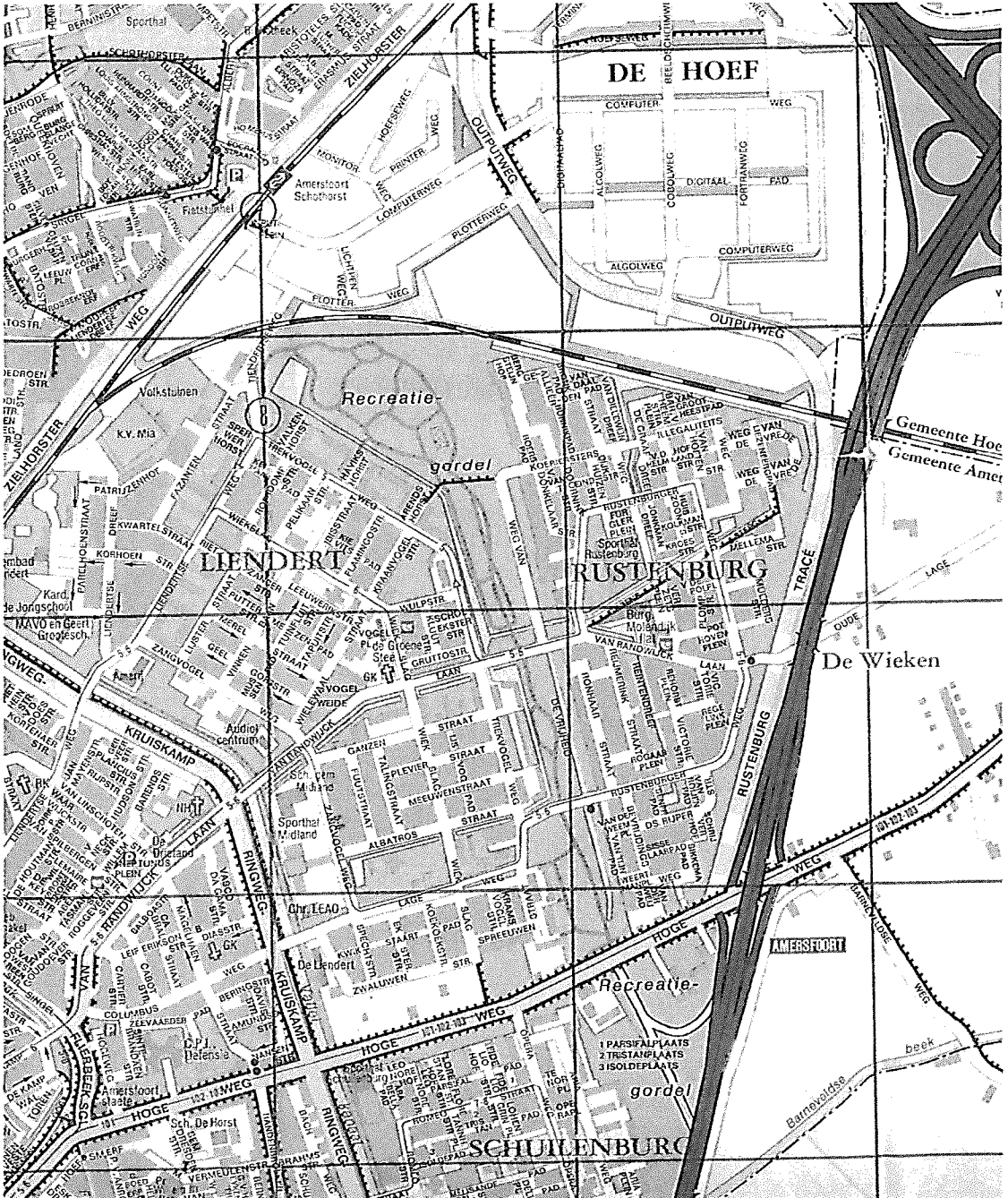
ling van de Nederlandse Bond van Huisvrouwen heeft de woningen al bezichtigd.”⁵

De wijk groeide als kool: van 300 mensen in 1964, via bijna 4400 in 1967 naar ruim 9000 in 1970 en 10.400 in 1974. We weten helaas niet waar de nieuwe bewoners vandaan kwamen, maar zeker is dat het gewone Amersfoorters werden. Niet bepaald hoogvliegers, maar eenvoudige, hardwerkende mensen. De woningen waren vooral bedoeld voor starters op de woningmarkt: “De uitbreiding immers zal vele jonge gezinnen woonruimte kunnen bieden. Jonge gezinnen, die nu ergens een geïmproviseerde kamer-keuken-slaapkamer bezitten op een benauwde zolder.”⁶ Werknemers van sommige Amersfoortse bedrijven hadden een streepje voor. Bedrijven als High Voltage, Electrofact en Wolter & Dros lieten bedrijfswoningen bouwen. Want het waren de jaren ‘60 waarin krapte op de arbeidsmarkt de werkgevers noopten hun personeel aan zich te binden door aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden zoals een comfortabele woning.

Anno 1974 telde Liendert veel jonge gezinnen: de leeftijdscategorieën 25 tot 40 jaar (ouders) en jonger dan 15 jaar (hun kinderen) waren oververtegenwoordigd. Jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar en 55-plussers waren als het ware op de vingers van één hand te tellen.⁷ Een jonge arbeiderswijk dus, met een godsdienstige samenstelling die niet echt afweek van het Amersfoortse gemiddelde. Er waren meer vrijgemaakt gereformeerden dan gemiddeld en ook het aantal ongelovigen was iets groter.⁸ Kerken deed men vooral in Kruiskamp, in de hervormde Adventkerk aan de Van Randwijcklaan en de katholieke Kruiskerk aan de Liendertseweg. Tot begin jaren ‘70 beschouwde men Liendert als een uitbreiding van Kruiskamp, ondanks het Valleikanaal.⁹

4 Amersfoort springt over het Valleikanaal, in: AC 24-10-1961. 5 In komende maanden veel nieuwe woningen klaar, in AC 16-7-1966. 6 Boerenbedrijven gaan wijken voor de stad, in: *Dagblad voor Amersfoort* 31-1-1961. 7 Gemeente Amersfoort, *Statistisch Jaarboek* 1974,

p. 22. 8 Gemeente Amersfoort, *Statistisch Jaarboek* 1974, p. 30. 9 Men sprak van de wijk Kruiskamp-Liendert. Zie o.a. Wijkvereniging „Liendert Leefbaar” heeft gevarieerd programma, in: *De stad Amersfoort* 11-10-1974.



Uitsnede van de stadsplattegrond van Amersfoort met Liendert, Rustenburg en De Hoef (in aanleg).

Uitgave: Falkplan-Suurland, 5e druk (circa 1988).

Liendert Leefbaar: Mensen voor mensen, mensen met mensen

In de parochie van het H. Kruis aan de Liendertseweg was in het voorjaar van 1969 een nieuwe priester gekomen, Paul Potting. “Een hele leuke pastor, heel integer en enthousiast.” Hij kreeg de nieuwe wijk Liendert onder zijn hoede. Waar de hervormde Adventkerk zijn activiteiten vooral richtte op de eigen leden, keek de katholieke Kruiskerk in die dagen vooral ook buiten de eigen kring. Tijdens verschillende huisbezoeken leerde de geestelijk herder zijn kudde kennen: mensen die pionierden en bezig waren een nieuw bestaan op te bouwen in de wijk-in-woording. Maar hij zag ook jonge stellen die al na korte tijd uit elkaar gingen; hij trof eenzame mensen, die moeite hadden contact te leggen met hun burens.

Na een oproep in een huis-aan-huisblad werd er een ontmoetingsavond georganiseerd, waar een groepje actieve bewoners zich vormde. “Zij gingen bij buurtbewoners op bezoek, vroegen wat men vond van Liendert en wat er zou moeten gebeuren.”¹⁰ Daarmee werd de basis gelegd voor Liendert Leefbaar. Vanaf 1969 groeide geleidelijk een gedegen organisatie. Zoals gebruikelijk in die dagen, moest er een ‘opbouwwerkster’ komen om het werk te coördineren en nieuwe initiatieven van de grond te helpen. In nauwe samenwerking met het Bureau voor Levens- en Gezinsvragen werd in 1971 Addy Wartena aangetrokken. “Een zachtaardig persoon, maar heel inspirerend en ze wist van alles voor elkaar te krijgen”, volgens Mevrouw Nebbeling, jarenlang secretaresse van Liendert Leefbaar. Anderen noemden haar “zweverig” en “warrig”. Aanvankelijk ging zij op vrijwillige basis aan het werk, maar na 1974 – toen een nieuwe collega zich aan haar zijde voegde, Yvonne

de Bruin¹¹ – werd de onbetaalde post omgezet in een tijdelijke aanstelling voor twintig uur in de week. Daarvoor kregen ze geen salaris, maar een vergoeding die werd betaald uit een subsidie van de gemeente.

Werken aan sociale cohesie

Met de beide opbouwwerksters aan het roer ontwikkelde Liendert Leefbaar een bijna verbaazingwekkende hoeveelheid initiatieven. Anno 1980 ontplooiden en organiseerden zo’n dertig werkgroepjes allerlei activiteiten. Naar schatting honderd vrijwilligers zetten zich voor een leefbaar Liendert in.¹² Centrum van alle activiteiten was een kantoortje aan de Ganzenstraat, dat de woningcorporatie SCW beschikbaar stelde tot in 1976-77 het buurthuis De Groene Stee werd gebouwd.

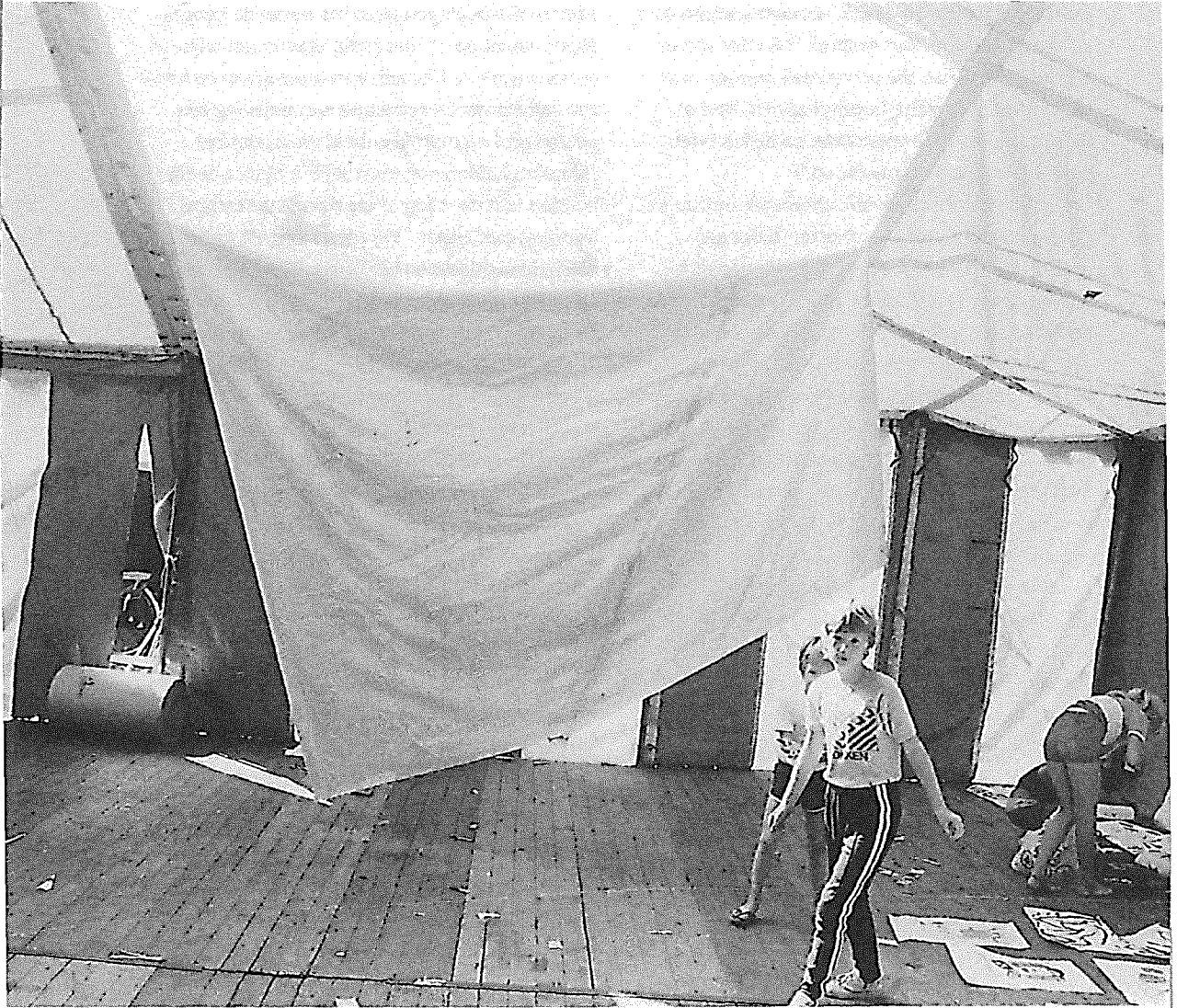
De organisatie Liendert Leefbaar was een “soort wijkopbouworgaan, van waaruit impulsen gaan naar bewoners, en waarheen bewoners komen met hun vragen en ideeën.”¹³ Het was welzijnswerk gedragen door vrijwilligers en wijkbewoners, niet van bovenaf georganiseerd maar ‘vanuit de basis’ (in het typische jaren ‘70 jargon).¹⁴ Dit alles vanuit het principe: “alle mensen zijn verschillend, maar ieder mens hoort erbij, of m.a.w. mensen voor mensen, mensen met mensen!”¹⁵

De primaire taak lag in het creëren van een hechte samenleving in de nieuwe wijk. Ervoor zorgen dat mensen er de weg konden vinden en zich er thuis voelden. In eerste instantie kreeg de nieuwe bewoner het ‘welkomstwerk’ aan de deur: Liendert Leefbaar kreeg via de gemeente adressen van nieuwe bewoners en daar gingen de vrijwilligers langs. Zij vertelden wat er in de wijk te doen was, welke voorzieningen er waren en waar je moest zijn als je vragen had.

¹⁰ *Parochiegids H. Kruis Amersfoort 1979-80*, p. 14. ¹¹ Lof en cadeau’s voor Yvonne, in: *AC 19-6-1978*. ¹² Liendert Leefbaar moet gas terugnemen, in: *AC ?-1-1979*. ¹³ Beleids-

nota komt ter discussie, in: *De Koerier 13-9-1973*. ¹⁴ Beleidsnota komt ter discussie, in: *De Koerier 13-9-1973*.

¹⁵ *Parochie-gids H. Kruis Amersfoort 1979-80*, p. 14.



De tent van het jeugdvakantiefest van Liendert Leefbaar door vandalen vernield, 1983 (Archief Eemland)

Verder organiseerde Liendert Leefbaar allerlei sociale activiteiten voor de wijkbewoners, in meer of mindere mate bedoeld om elkaar te leren kennen. Er waren grote feesten, onder andere in het

kader van de Keistadfeesten, er waren markten en beurzen (waar bewoners stekjes, speelgoed, kleren e.d. konden ruilen of verkopen). Er was een koor, terwijl er op het kantoortje van Liendert

Leefbaar altijd ‘gastvrouwen’ aanwezig waren voor een kopje koffie en een gesprek.¹⁶ En dan was er nog de Hulpdienst, die op verzoek mensen naar het ziekenhuis bracht, boodschappen deed of huishoudelijke hulp verstreekte, op de kinderen paste of verpleeghulp aanbood.¹⁷

Verskillende bewoners ontvingen ook buurtgenoten thuis. Onder het motto: “beter een goede buur dan een verre vriend” fungeerde bijvoorbeeld de ‘Huiskamergroep’.¹⁸ Maar Liendert Leefbaar was zeker niet alleen aangewezen op deze gastvrije buurtgenoten. Ook diverse scholen, zoals de katholieke huishoudschool De Vuurvogel op de Liendertseweg (waar nu de ROC staat) en een protestant-christelijke school op de hoek van de Zangvogelweg en Lageweg stelden lokalen beschikbaar voor bijeenkomsten; zo ook het bejaardentehuis De Liendert.

Alle activiteiten werden gecoördineerd door de ‘werkkring’, waarin contactpersonen van alle werkgroepen elke week bij elkaar kwamen. De werkkring zorgde voor de interne communicatie en voor de ‘beleidsvoorbereiding’.¹⁹ Daarnaast verzorgde een aparte werkgroep de propaganda: het huren van een omroepwagen, het plakken van affiches, het uitdelen van flyers, het ophangen van spandoeken. Bovendien had Liendert Leefbaar een vaste rubriek in het Amersfoorts huis-aan-huis-blad *De Koerier*. Zo ontstond binnen enkele jaren een bloeiende wijkvereniging.

Naar een nieuwe samenleving

Naast het werken aan de sociale cohesie, lagen er ook andere doeleinden ten grondslag aan de acti-

viteiten. De bevlogen jaren ‘70 waren de hoogtijdagen van hoop en idealisme, waarin het wijk- en opbouwwerk de nieuwe samenleving aan de horizon zag gloren. Deze nieuwe samenleving was gefundeerd op betrokkenheid en solidariteit. “Maar misschien nog meer willen zij zich bezig houden met de vraag: „Hoe wonen we en hoe leven we met elkaar.” Vervreemding en machteloosheid verhinderen het “samen leven”, het samen zinvol bezig zijn. De stichting L.L. wil proberen dingen te veranderen, zodat er inderdaad een wijksamenleving tot stand komt.”²⁰ Vervreemding en machteloosheid bestrijden, hoe doe je dat? In die jaren had men daar wel een antwoord op. In verschillende praatgroepjes gingen de deelnemers de diepte in. In groepen als de Praatstee, de Gesprekskring Leven en Dood en de werkgroep Psychiatrie kwamen existentiële onderwerpen aan bod en werden de deelnemers uitgenodigd zich ‘psychisch bloot te geven’.²¹ Daarnaast werden er activiteiten georganiseerd om achterstanden te bestrijden. Zo organiseerde Liendert Leefbaar een ‘wijkwinkel’ waar bewoners terecht konden voor rechtshulp en bemiddeling in geschillen met instanties. Bovendien organiseerde de stichting allerlei cursussen om achterstanden te verminderen: VOS-cursussen (Vrouwen Oriënteren zich op de Samenleving) voor vrouwen, taallessen voor allochtonen, alfabetiseringscursussen voor wijkbewoners met achterstanden in schrijf- en leesvaardigheid.²² Verder was er natuurlijk aandacht voor de jeugd. In De Open Hof werd een peuterspeelzaal opgericht vanuit het idee, dat peuters beter konden opgroeien in

16 Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*; Stichting Liendert Leefbaar en Bewonerswerkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1981-83*. Bij de ‘gastvrouwen’ meldden zich gemiddeld zo’n veertig mensen per week. Een ontmoetingsavond voor nieuwe wijkbewoners trok toen 60 belangstellenden. 17 Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag*

1978. 18 Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*. 19 Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*. 20 Beleidsnota komt ter discussie, in: *De Koerier* 13-9-1973. 21 Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*. Eind jaren ‘70 kwamen bij de Praatstee 15 tot 80 mensen per keer.

een groep met andere kinderen ('in harmonie met elkaar en met de natuur'), dan thuis achter moeders rokken. Daarnaast werd er in 1978 – als educatief groenproject voor jongeren – naast De Groene Stee een wilde plantentuin aangelegd.²³

Ten slotte waren verschillende groepen actief om de solidariteit met de wijkbewoners en iedereen daarbuiten op te wekken. Thema's als milieu en derde wereld waren populair. Als een van de eersten in Nederland organiseerde Liendert Leefbaar een glaszamelactie. Het glas werd eerst in de wijk verzameld en vervolgens naar de ROVU gebracht om te recyclen. Bij de vredesweek werd uitgebreid stilgestaan en ook de schrijfavonden van Amnesty International, waarbij bewoners brieven aan regeringen schreven om aandacht te vragen voor politieke gevangenen, waren een uiting van het solidariteitsstreven.²⁴ En dan was er de speciale aandacht voor Sri Lanka. De opbouwwerksters Addy Wartena en Yvonne de Bruin waren geïnteresseerd in en geïnspireerd door oosterse filosofie en zij richtten de werkgroep Sri Lanka op. Een inzamelingsactie voor weckflessen, allerlei gespreksavonden, kinderpartijtjes in junglesfeer, alles was mogelijk. Met enkele wijkbewoners brachten zij zelfs een bezoekje aan het tropische eiland.²⁵

Professionalisering en het einde van Liendert Leefbaar

Ondanks of misschien wel dankzij de democratische opzet, traden er al spoedig onderhuidse spanningen op binnen de organisatie. Opbouwwerksters en wijkbewoners verschilden van opvatting over wat Liendert Leefbaar was of moest zijn.



De Groene Stee in 1979 (Archief Eemland)

De ambities van de opbouwwerksters gingen veel dan die van veel bewoners. Terwijl bewoners Liendert Leefbaar als een instrument zagen dat bijdroeg aan een prettig leefklimaat, vonden de opbouwwerksters (hierbij overigens gesteund door een gedeelte van de vrijwilligers) het hun taak op om 'vervreemding en machteloosheid' te bestrijden. Zij wilden mensen veranderen, tot een nieuwe mens komen. Maar al spoedig bleek dat het merendeel van de bewoners in Liendert zich helemaal niet 'vervreemd en machteloos' voelden en ook niet open stonden voor een kritisch zelfonderzoek naar de eigen psyche. Daar zaten zij helemaal niet op te wachten.

De verschillende opvattingen botsten en leidden tot frustraties.²⁶ Daarom besloten Addy en Yvonne in 1975 een eigen 'centrum van bewustwording' te beginnen: Meth Medura. Dit werd nadrukkelijk niet in Liendert gevestigd, maar aan-

²² Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*; Stichting Liendert Leefbaar en Bewonerswerkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1981-83*.

²³ Groene Groep uit Liendert wil wijkbewoners dichter bij de natuur brengen, in: AC 4-4-1979. ²⁴ Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag*

1978; Stichting Liendert Leefbaar en Bewonerswerkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1981-83*. ²⁵ Liendert Leefbaar: 'n stukje groen, 'n stukje hoop, in: AC 28-8-1976; Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*. ²⁶ Liendert Leefbaar is na tien jaren nog steeds op zoek naar zichzelf, in: AC 16-2-1980.

vankelijk in beider woning in de Burgerbuurt, later aan de Weverssingel en tegenwoordig is de organisatie gevestigd in Frankrijk. Meth Medura (= huis van vrede) was een woongroep waarvan de bewoners zich bezig hielden met vredeswerk, cursussen en met posttraumatische therapie. Een soort van esoterische oase waar iedereen met goede bedoelingen welkom was, niet in de laatste plaats vluchtelingen uit verre landen.²⁷

Successievelijk stapten de beide opbouw-
werksters uit Liendert Leefbaar. Hun werk werd overgenomen door het duo Roeleke de Witte en Marianne Jansen.²⁸ Minder uitgesproken dan Addy en Yvonne, deelden zij wel hun ideeën over de aard van het welzijnswerk. Daarmee liepen zij tegen dezelfde problemen en frustraties aan.

Ondanks de meningsverschillen groeide en bloeide de vereniging. Vanaf mei 1977 beschikte het met De Groene Stee over een prachtig buurt-huis.²⁹ Naast De Groene Stee verrees enkele jaren later nog een speciaal gebouwtje voor de jongeren in de wijk. Voordien was er enkele malen een soos georganiseerd in De Open Hof (naast De Groene Stee), maar de soos gaf al vrij snel overlast en moest stoppen. Een klein groepje jongeren, de 'Jongereninitiatieven Liendert en Rustenburg', zette toen een actie op touw voor een eigen ruimte.³⁰ Na enig wikken en wegen van de gemeente besloot deze hiervoor toestemming te verlenen. In 1979 opende het jongerencentrum – tegenwoordig The Game geheten – zijn deuren.

Zo werd Liendert Leefbaar een goed geoliede en geoutilleerde organisatie, die dankzij de op-

bouwwerksters steeds professioneler draaide. De opbouwwerksters organiseerden zelfs jarenlang kadercursussen om de vrijwilligers op te leiden tot bewaamde hulpkrachten, zodat Liendert Leefbaar minder afhankelijk werd van de professionele krachten. Maar met de professionalisering ontwikkelde de organisatie zich juist in tegengestelde richting: de organisatie werd steeds afhankelijker van de beroepskrachten en minder een bewoners-organisatie waar allerlei initiatieven spontaan uit opborrelden. De wijkbewoners werden passiever, leunden steeds meer op de betaalde krachten en schoven allerlei klussen op hen af. Het aantal actieve vrijwilligers liep terug en daarmee nam de werkdruk voor de opbouwwerksters toe. Die zochten de oplossing voor het verminderd enthousiasme niet in de wijk of bij zichzelf, maar wentelden het probleem af op de gemeente: zij klaagden in de lokale pers en op het stadhuis over onvoldoende gemeentelijke subsidie en formatieplaatsen.³¹ Zij kozen dus voor een verdere professionalisering en daarmee was de cirkel rond.

De toenemende bemoeienis van de gemeente vergrootte de kloof tussen bewoners en de organisatie Liendert Leefbaar verder. De gemeente beheerste de geldkraan en bepaalde als beheerder van De Groene Stee de huisregels. Klachten doken op over de dure consumpties tijdens de Kerst-inn (er mocht in de Groene Stee niet gekookt worden) en daarmee liep de belangstelling voor dergelijke activiteiten navenant terug. Bovendien klaagden de vrijwilligers over de toegenomen bureaucratie: "Je stikt nu in de verslagen

27 Liendert Leefbaar: 'n stukje groen, 'n stukje hoop, in: AC 28-8-1976; Jorishuis biedt Meth Medura groeiruin-
te, in AC 7-4-1979; De uitputtende jaren van Meth Medura,
in: AC 3-12-1994; Zie ook: www.methmedura.org.

28 Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg,
Jaarverslag 1978. 29 Archief Eemland, Archief Dienst
gemeentewerken, inv. nr. 396.1 en 396.2. De naamgever
van het pand was Yvonne de Bruin, die als naam De
Groene Steeg suggereerde, genoemd naar het rustieke

laantje in Rustenburg. Tijdens de opening van het buurt-
huis verbasterde Wethouder Van der Wey, klaarblijkelijk
niet erg op de hoogte van de lokale topografie, dit tot
'Groene Stee'. 30 Liendert Leefbaar/Bewoners
Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*; Archief
Eemland, Archief Dienst gemeentewerken, inv. nr. 304.1.
31 Liendert Leefbaar is na tien jaren nog steeds op zoek
naar zichzelf, in: AC 16-2-1980; Liendert Leefbaar moet
gas terugnemen, in: AC 7-1-1979.

en memo's. Het overleg met de gemeente eist ontzettend veel tijd." Dat gaf vooral ongenoegen omdat het welzijnswerk (waar het toch om ging) na 1980 snel terugliep. Allerlei slecht lopende werkgroepen werden gestopt, goede werden zoveel mogelijk ondergebracht bij andere instellingen, zoals de Volksuniversiteit.³²

Een ommekeer in de geschiedenis van Liendert Leefbaar betekende ook het afscheid van de opbouwwerksters in 1981-82. De gemeente vond het wijkwerk niet langer een taak van opbouwwerkers, maar van cultureel werkers. Dat bracht een accentverschuiving teweeg. De cultureel werkers richtten zich vooral op activiteiten binnen De Groene Stee, met onder andere cursussen en 'speeldagen' (zoals kinderkampen). Initiatieven die vanuit de wijk zelf opborrelden kregen steeds minder ondersteuning.³³

Toch mag men niet stellen dat de professionalisering en de band met de gemeente Liendert Leefbaar als bloeiende bewonersorganisatie de das omdeed. De wijkbewoners, hun behoeften en belangstelling waren ook veranderd. In elke nieuwbouwwijk keert dat proces terug. Riekje Hoffman beleefde het ook in Rustenburg: "De eerste bewoners waren allemaal pioniers. Er was in het begin helemaal niets, een kale zandvlakte. Dat pioniersgevoel bracht je nader tot elkaar. We zaten allemaal in hetzelfde schuitje en dat gaf een gevoel van saamhorigheid. Je leende van de één een schop, van de ander een boor. Dat verdween natuurlijk na een aantal jaren." Een natuurlijk proces, dat ook in Vathorst waarneembaar is. Daar bruist het op dit moment van de initiatieven onder de paraplu van Vario Mundo, maar de ver-

wachting is gerechtvaardigd dat ook deze initiatieven langzaam zullen teruglopen zodra iedereen in de wijk zijn plaats gevonden heeft. Bovendien zorgt het verloop in de wijk – mensen komen en gaan – dat hechte banden worden verbroken. "Er komen nieuwe mensen bij, met wie je dat pioniersgevoel niet hebt. Je krijgt wel een goede band, maar het is toch anders."

Roelie Norp "In het begin wil iedereen leuk wonen en zet zich in om het ook voor de kinderen prettig te maken. Maar op een gegeven moment worden de kinderen groter en gaan hun vertier zoeken buiten de wijk. Ze gaan naar de middelbare school en op een sportvereniging elders in de stad. Dan neemt de betrokkenheid van de ouders met de wijk af. Je komt elkaar nog wel tegen, maar niet meer als 'wijkopbouwwerkers'."

DEEL II VERONTRUSTENBURGERS

De wijk Rustenburg

Waar in Liendert in rap tempo 'het woningtapijt werd uitgerold', had de bouw van Rustenburg meer voeten in de aarde. In 1966 was het bestemmingsplan gereed voor de inspraak. Het plan bevatte 1681 woningen, waarvan 600 in hoogbouw. Langs de A 28 zouden flats verrijzen met elf verdiepingen "waardoor deze woningen een riant uitzicht krijgen op de rijksweg met het verkeersplein Hoevelaken en het daarachtergelegen landelijk gebied."³⁴ In die tijd vond men het uitzicht op een snelweg nog een aanbevelenswaardige kwaliteit. Volgens het plan zou de bouw in 1969 van start gaan.

³² Liendert Leefbaar is na tien jaren nog steeds op zoek naar zichzelf, in: AC 16-2-1980; Stichting Liendert Leefbaar en Bewonerswerkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1981-83*. In 1981 werd er een eind gemaakt aan het Welkomstwerk, de Keistadfeesten en de Praatstee, terwijl andere groepen, zoals de Hulpdienst op een laag pitje

werden gezet. ³³ Stichting Liendert Leefbaar en Bewonerswerkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1981-83*. ³⁴ Archief Eemland, Archief Dienst Gemeentewerken, inv.nr. 3434.4 Toelichting behorende bij het bestemmingsplan Rustenburg, p. 3.

Maar de plannen bleven liggen. De gemeente wilde eerst alle grond verwerven en daarvoor waren langdurige onteigeningsprocedures noodzakelijk. Toen men eenmaal alle grond verworven had, waren de opvattingen over stedenbouw aanzienlijk gewijzigd: men wilde af van de traditionele nieuwbouw.³⁵ De Stichting Centrale Woningzorg (SCW) was hierin begin jaren '70 één van de voortrekkers. De woningbouwvereniging wilde Rustenburg niet inrichten met recht-toe-rechtaan-straten met eindeloze huizenrijtjes of saaie flats. De woningzoekende van die tijd wilde een meer gevarieerd straatbeeld. "Daarnaast wilden wij zo graag van het huisje-boompje-beestje idee in de nieuwe wijken af."³⁶ Daarom schreef de SCW een prijsvraag uit. "Zes bouwondernemingen kregen een kans een origineel wijkplan te ontwikkelen, waarbij zij zelf hun architect mochten uitzoeken. Binnen de twee maanden moesten de zes een gedetailleerd plan indienen inclusief kostenberekening. Een beoordelingscommissie met onder meer drie woningzoekenden werd gevormd om uit te maken welk plan zou moeten worden uitgevoerd."³⁷ Bredero uit Utrecht won de wedstrijd en mocht in opdracht van de SCW een gedeelte van de wijk bouwen. Andere gedeeltes kwamen voor rekening van de woningbouwvereniging St. Bonifacius, terwijl vijf aannemers (waaronder Vahstall, Hoogevest, Van Swol en Van Bekkum) de koopwoningen voor hun rekening namen.

Er waren nog meer nieuwigheden, zoals auto-luwe woonerven en het gecombineerde Leer-, Sport- en Wijkhuis aan het Fürgerplein.³⁸ De uitgangspunten die aan de wijk ten grondslag lagen, werden weliswaar in later tijd spottend tot 'nieu-

we truttigheid' bestempeld, maar liepen al wel vooruit op de nieuwbouwpraktijken in de jaren '80 en '90, waarbij kwaliteit, menselijke schaal en leefbaarheid basisprincipes waren.

Door de minder massale opzet was het gehele plan inmiddels teruggebracht tot nog maar 1374 woningen, met naar schatting 55 % koopwoningen.³⁹ In de vrije sector waren de prijzen relatief hoog. Daarnaast waren er gesubsidieerde koopwoningen, maar om daarvoor in aanmerking te komen, moest je een woning met lage huur achterlaten, en voldoen aan een inkomensnorm. Verder gold er voor die woningen een anti-speculatiebeding: het was niet toegestaan om de woning binnen vijf jaar te verkopen. De sociale huurwoningen in Rustenburg vielten ook niet bepaald in de goedkoopste categorie. Dit alles resulteerde in een wijk die vooral doorstromers en weinig starters trok. De bevolking telde minder arbeiders en meer middengroepen. Veel kostwinners waren in dienst van de (semi-)overheid – personeel in het onderwijs, de zorg, het leger – of hadden een kantoorbaan. De Rustenburgers verdienden hun brood meer met hun hersenen dan met hun handen, zoals in Liendert.

De Bewoners Werkgroep Rustenburg.

Al voordat de eerste steen gelegd was in Rustenburg, bemoeide Liendert Leefbaar zich met de wijk. De stichting bepleitte in 1973 dat "toekomstige bewoners zo vroeg mogelijk betrokken worden bij de bouw, de wijkindeling en aankleding en goed funktionerende voorzieningen bij het eerste moment van bewoning."⁴⁰ Tijdens de

35 Plan Rustenburg nog dit voorjaar in gemeenteraad, in: AC 22-2-1972; Maandag beslissing over Rustenburg, in: AC 21-9-1973. 36 Aannemers gaan opzet Rustenburg ontwikkelen, in: AC 17-5-1973. 37 Wordt Rustenburg straks Amersfoorts droomwijk, in: AC 30-8-1973. 38 Zie o.a.

ENWB, *Rustenburg woonerven* (1977) en *Leer- Sport Wijkhuis in Rustenburg* (z.pl., z.j.). 39 Gemeente Amersfoort, *Statistisch jaarboek 1984*, p. 38. 40 Beleidsnota komt ter discussie, in: *De Koerier* 13-9-1973.

bouw hielpen vrijwilligers van Liendert Leefbaar met de inrichting van woonerven en kinderspeelplaatsen in Rustenburg.

De eerste bewoners richtten dan ook in 1977 de Bewoners Werkgroep Rustenburg (BWR) op, die nauw samenwerkte met Liendert Leefbaar. Men wisselde bestuursleden uit en de BWR maakte gebruik van de faciliteiten die Liendert Leefbaar bood, zoals De Groene Stee en het 'welkomstwerk' voor nieuwkomelingen in de wijk. Onder de vlag van de BWR fungeerden verschillende buurtgroepen (onder andere R'79, Boni-R en Westeinde) en werkgroepen, die geënt waren op het werk van Liendert Leefbaar.⁴¹ Zij organiseerden wijkfeesten, disco-avonden voor de jeugd, tuinadviesavonden, kleding- en speelgoedbeurzen, enzovoorts. Ook namen zij deel aan het zogenaamde 'eerste-lijnoverleg' met de huisarts en het maatschappelijk.

Toch was al spoedig duidelijk dat de Rustenburgers soms andere belangen hadden dan Liendert Leefbaar. Dat kwam onder andere tot uitdrukking in de discussies rond de Weg van de Vrijheid. Die discussies zouden de gemoederen in Rustenburg tot in de jaren '90 bezig houden en zij vormden de voedingsbodem voor het ontstaan van de VerontRustenburgers.

Ontsluiting van De Hoef

Wat was er aan de hand? Midden jaren '60 ontwikkelde men op het gemeentehuis plannen voor een industriewijk in het gebied dat ingeklemd lag tussen de spoorlijnen Amersfoort-Zwolle en Amersfoort-Apeldoorn en Knooppunt Hoevelaken. Vanwege de spoorlijnen en rijksweg was het gebied onaantrekkelijk als woonlocatie, maar

bij uitstek geschikt als bedrijventerrein.

Bovendien waren er plannen om naast het bedrijventerrein woonwijken te bouwen, bedoeld om het woon-werkverkeer naar en vanuit het bedrijventerrein te beperken.⁴² De plannen werden evenwel voortdurend opgeschoven. Het ene moment had de aanleg de hoogste urgentie, andere momenten was de komst verre toekomstmuziek. Vanaf midden jaren '70 werd echter steeds duidelijker dat De Hoef er vroeger of later zou komen. Was het niet in het kader van de groeistad, dan was het wel om uitbreidingsruimte te bieden aan bedrijven die op De Isselt en in het Eemkwartier gevestigd waren. Beide industrieterreinen waren aan een grondige opknapbeurt toe en een aantal bedrijven zou moeten verhuizen.

De voordelen van De Hoef – de nabijheid van het spoor en de A 1 – boden tegelijkertijd ook nadelen: het bedrijventerrein lag tamelijk geïsoleerd en was moeilijk bereikbaar. Volgens de plannen zou De Hoef ontsloten moeten worden van twee kanten: vanuit het zuiden en vanuit het noorden. Die laatste mogelijkheid werd vanuit Hoogland kritisch in de gaten gehouden, terwijl de zuidelijke ontsluitingsweg op de nodige bedenkingen vanuit Rustenburg stuitte. Het zuidelijke tracé zou namelijk aan moeten sluiten op de Hogeweg en vandaar op de A 28.⁴³ Aanvankelijk dacht men aan een extra ringweg, parallel aan de bestaande ringstructuur. Deze 'gordelweg' zou langs de A28 richting Leusden leiden. Maar midden jaren '70 liet men deze optie varen, officieel omdat De Hoef (voorlopig) niet nodig was, maar er waren ook nog andere redenen.⁴⁴ De afdeling verkeer op het gemeentehuis was bijvoorbeeld bang dat de verkeersstromen zich zouden

⁴¹ Liendert Leefbaar/Bewoners Werkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1978*; Stichting Liendert Leefbaar en Bewonerswerkgroep Rustenburg, *Jaarverslag 1981-83*.

⁴² *Basisplan Amersfoort De Hoef. Nieuwe ruimte voor bedrijven* (Amersfoort z.j.). ⁴³ Archief Eemland, Archief

Dienst Gemeentewerken, inv.nr. 3434.4 Directeur gemeentewerken aan B. en W., 15-2-1968. ⁴⁴ Gaat Rustenburg er binnenkort komen?, in: *De stad Amersfoort 9-1-1976*.

verplaatsen van de bestaande ringwegen langs het Valleikanaal naar de Gordelweg, waardoor de ringwegen nutteloos zouden worden.⁴⁵ Mogelijk speelde ook een rol dat de vierbaans-Gordelweg langs Rustenburg kopers in de nieuwbouwwijk af zou schrikken. Op de plaats van de Gordelweg werd daarom een brede groenstrook aangelegd met een geluidswal die de overlast van de A28 moest wegnemen (de kosten hiervan werden overigens in de huizenprijzen van Rustenburg doorberekend).⁴⁶

Met het schrappen van de Gordelweg moest de zuidelijke toegangsweg tot De Hoef op een andere plaats komen en de gemeente liet het oog vallen op het Waterwingebied tussen Liendert en Rustenburg. Hierlangs zou de Weg van de Vrijheid moeten komen: eerst nog een tweebaansweg, maar zodra er genoeg bedrijven op De Hoef gevestigd waren, zou het een vierbaansweg moeten worden.

De bewoners van Liendert en Rustenburg reageerden verdeeld op de plannen. In Liendert zat men niet op deze oplossing te wachten. Vooral de bewoners die langs de rand van het Waterwingebied woonden, maakten bezwaar. Liendert Leefbaar echter liet zich door de gemeente overtuigen van de noodzaak van de weg: wanneer de Weg van de Vrijheid er niet zou komen, zou alle verkeer dwars door Liendert worden geleid, via bijvoorbeeld de Liendertseweg.⁴⁷ Bovendien zou verzet tegen de weg de bouw van Rustenburg ver-

tragen en dat wilde Liendert Leefbaar niet op zijn geweten hebben.⁴⁸ De Weg van de Vrijheid was dus een weg van het minste kwaad, temeer daar de gemeente beloofde voor de Rustenburgers te bekijken of het mogelijk was de tweebaansweg een stukje beneden maaiveldniveau aan te leggen en te omzomen met een geluidswal van 1,50 meter. De geluidsoverlast voor Rustenburg zou dan binnen de perken blijven.⁴⁹ Redenen genoeg voor Liendert Leefbaar om in ieder geval geen massaal verzet te organiseren. Men liet het aan de bewoners zelf over om protest aan te tekenen.

Bezwaren tegen de weg kwamen er vooral vanuit de Bewoners Werkgroep Rustenburg en de hieruit voortgekomen Vereniging 'Beter Wonen in Rustenburg, Liendert en omgeving'.⁵⁰ Roelie Norp: "De mensen met een koopwoning in Rustenburg hadden – dat was op dat moment ook een unicum voor Amersfoort – hun woning van de bouwtekening gekocht. Hierdoor was tijdens de bouw al bekend wie er kwamen wonen. Een aantal mensen heeft deze kopers al tijdens de bouwfase aangeschreven met het verzoek bezwaar aan te tekenen bij de eerste plannen voor deze weg." De Rustenburgers hadden natuurlijk geen enkele behoefte aan een drukke vierbaansweg langs de wijk, die de 'ruimtelijke claustrofobie' verder zou versterken. De A 28 en de spoorlijn Amersfoort-Apeldoorn vormden immers al een grote barrière, die de wijk voor tweederde van de buitenwereld afsloot. Er was alleen nog de vrije doorgang door

45 Archief Eemland, Archief Dienst Gemeentewerken, inv.nr. 3434.4. Memo afdeling Verkeer, 8-3-1974. 46 Gaat Rustenburg er binnenkort komen?, in: *De stad Amersfoort* 9-1-1976. 47 Met de aanleg van de Weg van de Vrijheid zou ook de Van Randwijcklaan zeer druk en wellicht op termijn ook vierbaans worden. 48 Gaat Rustenburg er binnenkort komen, in: *De stad Amersfoort* 9-1-1976. De flyer van Liendert Leefbaar met de oproep tot bespreking van het bestemmingsplan (november 1975) maakt duidelijk dat Liendert Leefbaar zich weinig strijdbaar en tamelijk vrijblijvend opstelde. 49 Gaat

Rustenburg er binnenkort komen?, in: *De stad Amersfoort* 9-1-1976. Het collegevoorstel is: Burgemeester en Wethouders aan gemeenteraad 5-12-1978 (gedrukte verzameling 1978, nr. 298), in: Archief R. Hoffman. In het eerdergenoemde interne memo stelde de afdeling verkeer dat de baten van een dergelijke geluidsisolatie niet opwogen tegen de kosten. Zie: Archief Eemland, Archief Dienst Gemeentewerken, inv.nr. 3434.4. Memo afdeling Verkeer, 8-3-1974. 50 Het hiernavolgende is voornamelijk gebaseerd op interviews met R. Hoffman en R. Norp en op het archief van R. Hoffman.

het Waterwingebied. Een vierbaansweg die ook deze poort zou afsluiten maakte van de wijk Rustenburg bijna een Middeleeuwse vesting.

In de bezwaarschriften tegen de plannen richtten de bewoners en de Vereniging 'Beter Wonen' hun pijlen op drie aspecten: de geluidswal langs de A28 en langs de Weg van de Vrijheid en de verkeersprognoses die de gemeente toepaste voor de Weg van de Vrijheid. De gemeente wilde geen al te hoge geluidswallen. De kosten wogen niet op tegen de verwachte geluidsreductie, zo meende men op het gemeentehuis, onder andere omdat door de openingen in de wal bij kruisingen het effect van de geluidswering grotendeels teniet ging. Rijkswaterstaat pleitte daarentegen voor hoge geluidswallen. Langs de A28 was volgens RWS een wal van minstens 5 meter hoog noodzakelijk terwijl de gemeente niet verder wilde gaan dan drie meter hoog.⁵¹ Ook voor de verkeersprognoses verschilde de gemeente van mening met andere overheden. Voor de berekening van de geluidsbelasting op de Weg van de Vrijheid was de gemeente (in 1975) uitgegaan van slechts 500 motorvoertuigen per dag. Drie jaar later schatte het Samenwerkingsorgaan Eemland dat aantal veel hoger in (14.500 tot 35.000 voertuigen per dag). Uiteraard grepen de bewoners deze meningsverschillen aan om de gemeente onder druk te zetten.

Salamitactiek

Bovendien konden de Rustenburgers profiteren van het feit dat de Weg van de Vrijheid onderdeel was van de bovenwijkse verkeersstructuur in Amersfoort-Noord en daardoor het tracé in heel wat bestemmingsplannen terugkwam: het

Bestemmingsplan Rustenburg (1975), de herziening van het bestemmingsplan Rustenburg (1978), het structuurplan Amersfoort-Noord (1982) en het bestemmingsplan De Hoef (1984). Tegen elk plan kon men bezwaar aantekenen en wanneer de gemeente de bezwaren terzijde schoof, kon men tegen dit besluit in beroep bij de provincie Utrecht en bij de Raad van State.

Die reeks bestemmingsplannen zorgden voor een andere complicerende factor, die de bewoners in hun voordeel wisten te beslissen. Omdat in de bestemmingsplannen voortdurend een stukje van de weg aan de orde kwam, werd nooit helemaal duidelijk hoe de hele verkeersstructuur in al zijn details er uit zou komen te zien. Lastig voor de bewoners, die elke keer maar moesten afwachten hoe het volgende stukje van de weg er uit zou gaan zien, maar ook lastig voor Gedeputeerde Staten, die de bestemmingsplannen moesten goedkeuren zonder het totaal te kennen.⁵² Bovendien veranderden de opvattingen regelmatig, zodat het bestemmingsplan eigenlijk al tijdens de beroepsprocedure achterhaald was. Nieuwe verkeersprognoses en milieuvoorschriften haalden de plannen voortdurend in. Elke goedkeuring van Gedeputeerde Staten ging dan ook gepaard met heel wat mitsen en maren. Gedeputeerde Staten van de Provincie Utrecht onthielden hun goedkeuring aan de verkeersstructuur in het bestemmingsplan Rustenburg (1975), niet alleen omdat hier nog sprake was van de Gordelweg (die toen de plannen ter beoordeling aan GS werden gestuurd, in feite al geschrapt was), maar ook omdat de geluidswering nog niet geregeld was. Ook in de herziening van het bestemmingsplan Rustenburg (1978) ging de gemeente uit van

⁵¹ Hoogtes bij vier rijstroken. Zie: Brief van Rijkswaterstaat aan Burgemeester en Wethouders van Amersfoort, 10-4-1979, in: Archief R. Hoffman. ⁵² De provincie klaagde dan ook bij de gemeente, dat er een integrale visie moest komen van de weg en niet voortdurend kleine stuk-

jes wilde beoordelen. Zie: Provinciale Planologische Commissie aan Gedeputeerde Staten, 15-4-1985, in: Archief R. Hoffman. In het structuurplan voor Amersfoort-Noord (1982) is de hele weg terug te vinden, maar uiteraard niet zo gedetailleerd als in het bestemmingsplan.

inmiddels verouderde vooronderstellingen. Zo werd de Weg van de Vrijheid opgenomen als een tweebaansweg, terwijl een vierbaansweg (met alle consequenties voor de geluidswering) meer in de rede lag. In 1982 keurde de Raad van State de weg in principe goed, onder voorbehoud dat de geluidswering aanzienlijk verbeterd zou worden en de weg als een geheel ter inzage gelegd werd.

Zo hadden de gemeentelijke bestemmingsplannen meer het karakter van een momentopname dan van een uitgewerkte visie voor de toekomst; dat was voor Gedeputeerde Staten aanleiding delen ervan – in het bijzonder de Weg van de Vrijheid – steeds af te keuren. Zo bleef er altijd een juridische opening voor bezwaren van omwonenden, terwijl voor de gemeente de discussie over de Weg van de Vrijheid een gepasseerd station was. Want de stukken Weg van de Vrijheid die werden goedgekeurd werden voortvarend aangelegd: zo kwam er een tweebaansweg tussen de Hogeweg en het Koeriersterspad. Vanaf het Koeriersterspad zou een tunnelbak onder de spoorlijn Amersfoort-Apeldoorn de verbinding vormen met De Hoef, maar dit stukje werd voortdurend afgekeurd. De gemeente hield echter vol en de aanleg van de tunnelbak leek slechts een kwestie van tijd....

De VerontRustenburgers

Zo sleepten de jaren zich voort. Alle aandacht ging ondertussen uit naar de discussies rond Amersfoort-groeistad. De kwestie lokte felle protesten

uit van de Vereniging tot Behoud van 't Hogeland, maar ook van verschillende linkse groeperingen die enerzijds de woningnood aanklaagden, maar tegelijkertijd terugschrokken voor de uiterste consequentie daarvan: een bouwopgave van duizenden woningen ten noorden van Amersfoort. Het ging er soms heftig aan toe: in 1979 verwijderde de politie met grof geweld actievoerders uit de raadszaal, waarbij ook raadsleden en een wethoudersvrouw in de verdrukking kwamen.⁵³

Het groeistadbesluit (1981) had echter grote consequenties voor De Hoef. De bouw van vijftienduizend woningen impliceerde een forse werkgelegenheidsimpuls. Zo niet, dan zou de groeistad nieuwe stromen woon-werkverkeer of een torenhoge werkloosheid genereren. Zestien duizend arbeidsplaatsen waren nodig en men hoopte een groot deel daarvan zo snel mogelijk op De Hoef te realiseren.

Binnen enkele jaren werden de plannen voor De Hoef uitgewerkt. Het industrieterrein moest van drie kanten worden ontsloten: via de Noordelijke Rondweg, via de Weg van de Vrijheid en via het Hoevelakentracé (een afrit van de A 1 op het grondgebied van Hoevelaken).

Van 15 december 1983 tot 16 januari 1984 lag het ontwerp-bestemmingsplan De Hoef ter inzage. Roelie Norp: "ik las een stuk in de krant, dat het bestemmingsplan voor De Hoef klaar was. Er zouden allerlei vervuilende en overlastbezorgende bedrijven komen.⁵⁴ Het ergste was wel een vuilverbranding.⁵⁵ Stel je voor, net naast onze nieuwe

⁵³ Demonstranten met wapenstok uit gemeentehuis verwijderd, in: AC 26-9-1979. ⁵⁴ Het ging om het artikel: Hooglanderveen is weer de dupe, in: AC 9-1-1984, van de hand van Theo van der Worp, voorzitter van de Dorpsraad van Hooglanderveen. Gezien de datum kan men de oprichting van de groep dus niet rond kerst 1983 dateren (zoals in het overigens fraaie overzichtsartikel over de VerontRustenburgers: Vriendelijk zijn zonder jezelf tekort te doen, in: AC 10-10-1985), maar pas begin 1984.

⁵⁵ In 1979 werd bekend dat het Amersfoortse vuil na 1988 niet meer naar Wijster mocht worden afgevoerd. De Hoef leek sindsdien een uitgelezen plaats voor een vuilverbrandingsinstallatie voor het Amersfoorts stadsvuil. Zie: Installatie voor vuilverbranding in Amersfoort-Noord? in: AC 11-4-1979; Vuilverbrandingsinstallatie niet alleen voor Eemland, in: AC 26-10-1979; Dorpsraad 'absoluut tegen' vuilverbrandingsinstallatie, in: AC 20-11-1979.

wijk, maar ook vlakbij Schothorst en Zielhorst, waar toen ook al vergevorderde plannen voor waren. Er was op dat moment nog vijf dagen om bezwaar te maken. Ik wist helemaal niet hoe dat moest, dacht dat er advocaten en dergelijke aan te pas kwamen. Na wat heen en weer bellen bleek dat niet het geval. Ik maakte op een A-4tje een protestbrief en verspreidde die in de wijk. Dat bracht het balletje aan het rollen. Het leverde op de valreep nog zo’n 700 [om precies te zijn: 778, AS] bezwaarschriften tegen het bestemmingsplan op.”

Toen het antwoord van de gemeente op de bezwaarschriften in de bus viel, was ondertussen een groepje mensen uit de wijk gemobiliseerd, de VerontRustenburgers. Het groepje bestond aanvankelijk uit Jan van den Berg, Dick Florijn, Rudi Gnirrep, Roelie Norp, Riekje Hoffman en Ton de Kruif. Laatstgenoemde was voordien al actief geweest in de Vereniging ‘Beter wonen in Liendert en Rustenburg e.o’. Na enkele jaren plaatste het mannelijk deel van de VerontRustenburgers zich wat meer op de achtergrond; zij konden werk en actie niet langer combineren. Sindsdien trokken Roelie Norp en Riekje Hoffman de kar, aangevuld met Donna Barbillion. Donna woonde als enige van de actievoerders aan de rand van de wijk, dicht bij De Hoef, en was daarom in de verschillende procedures de meest direct belanghebbende. Dit was relevant, omdat de groep geen rechtspersoon was, maar ‘slechts’ een werkgroep van verontruste burgers. In elke procedure moesten zij aantonen dat zij in hun directe belang geschaad werden.

Wat waren die directe belangen? De VerontRustenburgers richtten zich in hun bezwaarschriften op de overlast die zou ontstaan door de bedrijven op De Hoef en van het verkeer: met name de geluidsoverlast, luchtvervuiling en stank. Maar in eerste instantie hield de Weg van de Vrijheid de gemoederen bezig. De VerontRustenburgers schaarden zich aan de zijde van de

Vereniging ‘Beter Wonen in Rustenburg, Liendert en omgeving’ in hun inspanningen het laatste stukje weg dat nog ontbrak (de tunnelbak onder het spoor) en de verbreding van de weg tot een vierbaansweg te voorkomen. Want inmiddels was duidelijk dat de verwachte 20.000 motorvoertuigen per dag een lawaai produceerden van 68 decibel, veel meer dan volgens de Wet Geluidshinder (1982) was toegestaan.

Een doodlopende weg

De VerontRustenburgers stuitten aanvankelijk op een muur van wantrouwen en onbegrip bij de ambtenarij en de politiek. Weinig mensen op het gemeentehuis waren bereid om water bij de wijn te doen. Alleen wethouder Asselbergs van ruimtelijke ordening kon wel begrip voor de VerontRustenburgers opbrengen, vanuit zijn eigen verleden als actievoerder.⁵⁶ In het ambtelijk apparaat heerste echter een minder vriendelijke sfeer. Vooral de civiel-technische ambtenaren moesten weinig hebben van de inbreng van ‘leken’. Riekje: “Ik heb ambtenaren meegemaakt die hardop zeiden: ‘Met burgers hebben we niets te maken. Wat moeten we met die huisvrouwen, waar bemoeien ze zich mee? Wij hebben het altijd zò gedaan, waarom moet het nu anders? Op grond van wat?’ Andere ambtenaren, die wel begrip voor ons standpunt hadden, durfden daar niet voor uit te komen. We liepen ooit eens door de gang in het gemeentehuis, toen een ambtenaar ons in het voorbijgaan snel iets toevoegde, in de trend van ‘doorgaan zo’. Zo’n steunbetuiging durfde hij niet in het bijzijn van collega’s of zijn chef te uiten. En dan was er ook een groep die dacht: met die lui kun je niet gewoon praten, die zijn overal tegen, die willen helemaal niets.

⁵⁶ Een verwijt vooral van Burgemeester Schreuder. Zie: H. Bouwmeester, *Stad in de steigers. Twintig jaar samenwerken aan het hart van Amersfoort* (Amersfoort 2005).



De doodlopende Weg van de Vrijheid (let op het verkeersbord!) bij de kruising met de Lageweg. In de verte zie je het drukke verkeer van de Hogeweg.

Achteraf gezien wel een beetje begrijpelijk. We konden heel fel zijn, hoewel we altijd probeerden 'on speaking terms' te blijven. Dat betekent ook, dat je moet kunnen inleveren. Je streeft naar 100 %, maar met 80 % ben je ook blij. Zelfs met 60 % heb je nog altijd meer bereikt dan niets."

De gemeente had aanvankelijk een informatievoordeel en probeerde dat zoveel mogelijk te benutten. Maar de actievoerders zorgden dat zij die kennisachterstand snel inhaalden. Ze verdiepten zich in de materie van de ruimtelijke ordening en de milieuwetgeving en wanneer het echt te ingewikkeld werd zochten zij hulp bij het Planologisch Adviesbureau van de TH Eindhoven en de Wetenschapswinkel van de Universiteit Utrecht. Ook schakelden zij in de loop der jaren verschillende onderzoeksinstellingen in om de precieze overlast te meten: van het lawaai van de bedrijven op De Hoef, veroorzaakt door afzuiginstallaties of productieprocessen, van de draaiende motoren van vrachtwagens bij distributiebedrijven of van de weerkaatsing van het geluid van de treinen door de gevelwanden op De Hoef.⁵⁷ Verder bepleitten zij hun zaak in gesprekken met

Rijkswaterstaat en benaderden gemeenteraads- en provinciale statenleden.

Maar aanvankelijk kregen ze nul op het rekest. Op 29 mei 1984 nam de gemeenteraad het bestemmingsplan De Hoef aan zonder essentiële wijzigingen op de 'pijnpunten'. Er zat niets anders op dan bij de provincie bezwaar aan te tekenen tegen het bestemmingsplan. Precies 1248 bezwaarschriften vielen op de mat bij het provinciehuis.

Bij gemeente Amersfoort begon ondertussen iets te bewegen. Na een chaotisch verlopen hoorzitting op 29 november 1984 kwamen er gesprekken op gang tussen gemeente en bewoners. Dit resulteerde op 29 maart 1985 in een onverwachte wending. Roelie: "We kregen een telefoontje van de gemeente, of we binnen twee uur naar het gemeentehuis wilden komen. Daar zaten de wethouders Asselbergs en De Bruijn ons op te wachten. Ze vertelden ons dat het college had besloten dat de Weg van de Vrijheid niet zou worden aangelegd. Ik weet nog dat we toen lang gesteggeld hebben over de vraag, of en hoe we dat zwart op wit konden krijgen. Want het vertrouwen was nog lang niet zodanig dat we de heren op hun blauwe ogen geloofden. Uiteindelijk kregen we onze zin en werd een copie van het collegebesluit gemaakt. Op de copie werden ook nog een aantal afspraken vastgelegd, waarna de wethouders dit alles met hun parafen ondertekenden."⁵⁸

Waarom deze ommezwaai bij de gemeente? Een belangrijke reden was ongetwijfeld het gevoel van urgentie dat zich meester had gemaakt van het stadhuis.⁵⁹ Een oplossing voor de ontsluiting van De Hoef was dringend gewenst. Dit niet alleen omdat de woningbouw inmiddels gestart was (en er dus werkgelegenheid gecreëerd moest worden), maar ook omdat Leusden in die tijd ook

⁵⁷ Zie bijvoorbeeld: P. Lettinga, M. Beuving en J. Aardoom, *Railverkeerslawaai in de wijk Rustenburg te Amersfoort* (Wetenschapswinkel natuurkunde utrecht, 1989), in: Archief R. Hoffman. ⁵⁸ Copieën van het colle-

gebesluit met parafen van beide wethouders bevinden zich in de archieven van zowel R. Hoffman als R. Norp. ⁵⁹ Rustenburg wint strijd tegen weg, in: AC 1-4-1985.

een bedrijventerrein ontwikkelde, waardoor De Hoef achter het net dreigde te vissen. Bedrijven die het gedoe rond het Amersfoortse terrein zat waren, konden in Leusden terecht. Bovendien was langzamerhand de vrees gerechtvaardigd dat Gedeputeerde Staten niet akkoord zouden gaan met de verdubbeling van de Weg van de Vrijheid tot vier banen, zodat er dan opnieuw vertraging op zou treden.⁶⁰

Ten slotte kan men zich afvragen of Amersfoort wel zo overtuigd was van de noodzaak van de weg als het stadhuis in het openbaar plachtte te verkondigen. Gemeente Amersfoort verrichtte diverse malen onderzoek naar alternatieven. Al in 1980 verscheen een vergelijkende studie waarin de Weg van de Vrijheid als beste uit de bus kwam, maar men toch een alternatief via Hoevelaken in reserve hield. Wanneer dit Hoevelakentracé er zou komen, zou de Weg van de Vrijheid tweebaans kunnen blijven.⁶¹ Het probleem was echter dat gemeente Hoevelaken dat tracé helemaal niet wilde. Zo werd het tracé niet opgenomen in het ontwerp-structuurplan van de gemeente Hoevelaken (1982) en ook nadien stelde de gemeente Hoevelaken zich weigerachtig op.⁶² Vandaar dat de gemeente in 1984 verder zocht naar alternatieven voor de Weg van de Vrijheid.⁶³

De ommezwaai kwam desondanks onverwacht. ‘Verontrust’ gingen de Rustenburgers het gemeentehuis in, ‘onthutst’ kwamen ze eruit, zoals de Amersfoortse Courant het formuleerde.⁶⁴ Het nieuws werd direct wereldkundig gemaakt, uit angst dat de gemeente op zijn gege-

ven woord terugkwam. Er lag op dat moment alleen een toezegging en nog geen raadsbesluit, terwijl het bestemmingsplan De Hoef – met de Weg van de Vrijheid daar nog in – ter beoordeling lag op het provinciehuis. De VerontRustenburgers bleven ook na de bijeenkomst op hun hoede.⁶⁵ Het verlossende woord kwam na twee-en-eenhalve maand wachten: 18 juni 1985 deed de provincie uitspraak. De tunnelbak werd opnieuw afgekeurd; de Weg van de Vrijheid als ontsluitingsweg voor De Hoef was definitief van de baan.

Maar wat nu? De Hoef moest op de een of andere manier toch ontsloten worden. Roelie: “Die uitspraak van de provincie was zo definitief, dat wij direct in de gaten hadden, dat ook de gemeente hierdoor verrast moest zijn. Ik heb direct een paar kruidkoeken gebakken en deze hebben we naar de afdeling verkeer gebracht met de mededeling: ‘wij zijn heel erg blij met deze uitspraak, maar we beseffen dat voor jullie het werk opnieuw moet beginnen en dat willen we op deze manier verzachten. We begrijpen heel goed jullie frustratie.’ Op het gemeentehuis pakten ze dat gebaar heel goed op.” Want de VerontRustenburgers hadden alternatieven voor de Weg van de Vrijheid klaar liggen en deze werden nu met de gemeente doorgesproken.⁶⁶ De alternatieven grepen terug op de oude Gordelweg langs de A 28 en wel in drie varianten: (I) een vierbaansweg aan de kant van Rustenburg (het Rustenburgtracé), (II) een vierbaansweg aan de kant van de Wieken (het Wiekentracé), of (III) een tweebaansweg aan beide kanten van de A28.⁶⁷

60 “Onthutstburgers” winnen slag om Weg van de Vrijheid, in: AC 1-4-1985. 61 Gemeente Amersfoort, *Structuurplan stadsuitbreiding. Beoordeling van enige varianten voor de hoofdwegenstructuur* (Assen/Delft, dec. 1980). 62 Hoevelakentracé moet er komen, in: AC 5-5-1982. 63 *Ontsluiting Bedrijfsterrein De Hoef. Interimrapport van de werkgroep ontsluiting bedrijfsterrein De Hoef* (maart 1984). 64 “Onthutstburgers” winnen slag om Weg van de Vrijheid, in: AC 1-4-1985. 65 Zie bijvoor-

beeld: Brief van de VerontRustenburgers aan Burgemeester en Wethouders, 10-4-1985 in: archief R. Hoffman. Zo maakten zij bijvoorbeeld nog bezwaar tegen de tunnel onder de spoorlijn Amersfoort-Zwolle (bij station Schothorst).. 66 Waar een wil is, is geen weg. Informatiebulletin VerontRustenburgers januari/februari 1985. 67 Taboe Weg van de Vrijheid is nu eindelijk doorbroken, in: AC 29-1-1985.

Het Wiekentracé werd verworpen vanwege de hoge kosten voor de benodigde viaducten over het spoor en de A 28. De keuze viel op optie i: een vierbaansweg die achterlangs de wijk voerde, de huidige Outputweg. Met name bewoners die dicht langs de weg woonden, waren niet gelukkig met deze variant; “een min of meer gedwongen keuze” was hun gevoelens.⁶⁸ Maar de keuze bood verschillende voordelen. Het Rustenburgtracé weerde het verkeer uit de woonwijken en leverde minder geluid en stank op dankzij een ononderbroken geluidswal (zoals al vermeld zou de wal langs de Weg van de Vrijheid vanwege de verschillende kruisingen onderbroken worden, zodat de geluidswering minder effect had).⁶⁹ Bovendien maakte de weg het mogelijk het regionale verkeer en het verkeer over de rijkswegen goed van elkaar te scheiden. Verder zou het Rustenburgtracé onderdeel kunnen worden van een nieuwe verbindingsweg tussen het bedrijventerrein bij Leusden, het terrein De Hoef en het terrein Calveen (die verbindingsweg is er overigens nooit gekomen).

Ten slotte vergrootte deze optie het draagvlak voor geluidsisolerende maatregelen. Door de aanleg van het Rustenburgtracé moest de toenmalige geluidswal als afscherming voor de A28 wijken. Tussen de Outputweg en de wijk Rustenburg werd een geluidswal van twee tot vier meter hoog aangelegd en tussen de Outputweg en de A 28 een geluidsscherm van drie meter hoog. Dit scherm diende niet alleen om het geluid tegen te houden, maar ook om de overlast (het licht bij nacht) van het tegemoetkomend verkeer op de Outputweg te beperken. Tenslotte is er op de

A 28 geluiddempend (open) asfalt aangelegd.⁷⁰ Dit alles had nog heel wat voeten in de aarde. Lange tijd hield Rijkswaterstaat de nieuwe, vervangende geluidsschermen langs de rijksweg bij Rustenburg tegen. Uiteindelijk heeft de gemeente Amersfoort het vervangende scherm langs de A28 voorgeschoten. Pas midden jaren '90 werd de Outputweg officieel geopend.

Overlast van De Hoef

De VerontRustenburgers verzetten zich niet alleen tegen de Weg van de Vrijheid, maar toonden zich ook bezorgd over de bedrijven die zich op het naast de wijk gelegen bedrijventerrein De Hoef vestigden. Toen in 1984 het bestemmingsplan voor De Hoef verscheen, was verreweg het grootste deel gereserveerd voor industrie (60 ha). Voor kantoren (7?-9 ha), scholen (4 ha) en sportaccommodaties (6 ha) werd veel minder ruimte gereserveerd.⁷¹ Desondanks moest het een bedrijventerrein met uitstraling worden, met bedrijven die bovendien “geen hinder of overlast zullen bezorgen in de aangrenzende woongebieden.”⁷²

De presentatie van het plan geschiedde onder een ongunstig economisch gesternte. Er heerste nog volop economische crisis en bedrijven stonden niet te trappelen om nieuwe investeringen te plegen. Toch was de gemeente hoopvol. Burgemeester Schreuder verkondigde dat ‘er geen bedrijf uit Amersfoort meer mag vertrekken, nu er volop nieuwe ruimte voor bedrijven is.’ Zo maakte hij een prestigekwestie van het succes van De Hoef. Er werd extra druk op het gemeentelijk apparaat gelegd om bedrijven met belangstelling

⁶⁸ Verslag van een bewonersvergadering 13-5-1986, in: archief R. Hoffman. ⁶⁹ Brief van Burgemeester en Wethouders aan R. Norp, 9-9-1986, in: archief R. Hoffman. ⁷⁰ Geluidsscherm langs rijksweg bij Hoevelaken, in: AC 7-11-1989; Gemeente Amersfoort, *Het Rustenburgtracé* (1991); Verslag van de informatie- en inspraakavond over het Rustenburgtracé, gehouden op 30 mei 1991 in de

Open Hof te Amersfoort, in: archief R. Hoffman. ⁷¹ *Basisplan Amersfoort De Hoef. Nieuwe ruimte voor bedrijven* (Amersfoort z.j.). ⁷² Gemeente Amersfoort, *Strukturplan stadsuitbreiding. Beoordeling van enige varianten voor de hoofdwegenstructuur* (Assen/Delft, dec. 1980), p. 8.10.

voor een kavel niets in de weg te leggen. 'Niet zeuren, wij moeten bouwen', zo kregen ambtenaren te horen.

Maar kon men de omwonenden ook zo ver krijgen dat zij hun bezwaren tegen De Hoef inslikten? Want soms verschilden de VerontRustenburgers en de gemeente van mening over de mate waarin bedrijven overlast bezorgden. Liebherr, was dat nu een zwaar of matig overlastgevend bedrijf? Was Mitshubishi, dat in een bunker vliegtuigmotoren wilde testen, nu een zware lawaai-maker of juist een stil bedrijf? De gemeente bood de ruimte tot dergelijke meningsverschillen door een nieuw vestigingsbeleid. Normaal gesproken kon een bedrijf zich ergens vestigen mits het voldeed aan de Hinderwet. In De Hoef werd echter gekozen voor een benadering, waarbij de mate van overlast richtinggevend was voor de locatiekeuze. Bedrijven die overlast zouden veroorzaken, mochten niet te dicht bij woningen komen. Dat werd bepaalde aan de hand van een categorie-indeling. Categorie één tot en met drie waren lichtere bedrijven die nauwelijks tot geen overlast gaven; deze bedrijven mochten zich in of aan de rand van een woonwijk vestigen. De categorieën vier tot en met zes moesten daarentegen op een zekere afstand van een woonwijk worden gevestigd. Op De Hoef was categorie zes (waar bijvoorbeeld chemische industrie of een kerncentrale onder viel) uitgesloten, maar categorie vijf-bedrijven waren wel toegestaan, mits op een afstand van minstens 250 meter van Rustenburg of Schothorst.

Maar welk bedrijf viel onder welke categorie? Dat was een moeilijk probleem. Er was wel een lijst gemaakt waarin typen-bedrijven gekoppeld waren aan een categorie, maar dat gaf geen zekerheid over de daadwerkelijke overlast. Men kon immers door eenvoudige ingrepen, bijvoorbeeld door de oriëntatie van de geluidsbron te veranderen of door gebouwen tussen de woonwijk en de geluidsbron te plaatsen, de geluidsoverlast van

een lawaai-bedrijf reduceren. Een categorie vijf-bedrijf kon dus stiller zijn dan een 'drie'. En bovendien: hoe meet je het lawaai van een bedrijf dat nog niet bestaat?

Aan de categorisering waren verder procedurele consequenties verbonden. Voor een bedrijf uit een lage categorie waren geen milieumetingen vereist, bij een hogere categorie was dat wel nodig en duurde de vergunningverlening dus langer. De gemeente, die De Hoef zo snel mogelijk vol wilde hebben, had er dus belang bij om de bedrijven zo laag mogelijk in te schalen, terwijl de bewoners van de omliggende woonwijken gebaat waren bij een zo streng mogelijke categorisering.

De kiem voor allerlei meningsverschillen was hiermee gelegd en de sfeer van wederzijds wantrouwen als gevolg van de discussies rond de Weg van de Vrijheid deed de rest. Het kwam in enkele gevallen tot een confrontatie. Een eerste geval was Liebherr, dat zich aandiende vlak nadat het college had toegezegd af te willen zien van de aanleg van de Weg van de Vrijheid. Plotseling zagen Roelie en Riekje allerlei activiteiten in De Hoef. Er werd zand afgegraven en het leek op het begin van een wegprofiel. De aansluiting op de Weg van de Vrijheid? Een telefoontje naar het stadhuis leverde als reactie op, dat er niets onrechtmatigs gebeurde: "Een boer mag toch ook op zijn eigen land ploegen?" Het bleek inderdaad om de aanleg van een weg te gaan, een interne weg wel te verstaan, maar zonder de vereiste vergunningen en zonder enige openbare publiciteit. Liebherr had gevraagd om een ontsluitingsweg naar de kavel waarop het bedrijf zijn oog had laten vallen.⁷³

Ongeveer gelijktijdig zagen de beide dames bij de kavel van Van Gend & Loos mensen bezig met het slaan van palen in de grond. Wat had dat te betekenen? Volgens de gemeente was dat niets

⁷³ Liebherr en Piet Klerkx kandidaten voor De Hoef, in: AC 20-5-1985.

anders dan ‘het vertikaal opslaan van palen in plaats van de standaard horizontale manier.’ Roelie: “Als je zulke reacties krijgt, dan blijf je op je qui-vive. Want tenslotte was een alternatief voor de Weg van de Vrijheid nog niet veilig gesteld en onder druk van omstandigheden kan er ineens veel veranderen.”

De kwestie rond Van Gend & Loos werd uiteindelijk tot voor de Raad van State uitgevochten.⁷⁴ Wat was het geval? Van Gend & Loos was vanouds gevestigd bij station Amersfoort, maar omdat het bedrijf steeds minder gebruik maakte van het spoor en het autovervoer steeds belangrijker werd, zocht het een nieuwe locatie vlak bij de snelweg. In februari 1986 kreeg het een plaatsje aangeboden op De Hoef, maar de kavel was niet erg gelukkig gekozen: direct langs de spoorlijn Amersfoort-Apeldoorn, op een steenworp afstand van Rustenburg. Volgens de gemeente was dat geen probleem (‘het ging om een categorie drie-bedrijf en bovendien maakte de nieuwe Hinderwet de vestiging mogelijk’), maar de VerontRustenburgers dachten daar anders over.

Volgens hen was Van Gend & Loos geen categorie drie, omdat het een volcontinu-bedrijf was met laad- en losstations aan de kant van de woningen. Er waren absoluut extra maatregelen nodig om de overlast te beperken. Akoustisch onderzoek – pas verricht nadat er al lang toestemming was verleend voor de vestiging – wees uit dat er een geluidsscherm moest komen van minstens 5 meter hoog. Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht gingen hiermee akkoord, mits er een ‘integrale oplossing’ zou komen voor voor zowel het geluid van het bedrijf als het spoorweglawaai. Een scherm alleen bleek niet voldoende, de overlast moest ‘aan de bron’ worden aangepakt, bij-

voorbeeld door geluidsisolatie. Maar een week nadat Gedeputeerde Staten dit voorbehoud hadden gemaakt, deelde Amersfoort mee dat een integrale oplossing onmogelijk en een geluidsscherm voldoende was. Herhaalde waarschuwingen van de kant van de VerontRustenburgers dat de aanpak niet conform het bestemmingsplan was, werden genegeerd. Roelie Norp: “Er kwamen steeds andere berekeningsmodellen, maar van verhoging van de geluidswal of anderszins was geen sprake. Bij elke nieuwe berekening vroegen wij of er ook een extra schep zand bovenop de wal was gekomen. Het antwoord van de gemeente bleef onverminderd ‘nee’. Hiermee konden wij niet accoord gaan. Wij hebben toen heel nadrukkelijk bij de gemeente aangegeven ons dan genoodzaakt te zien naar de Raad van State te stappen.” Daar behaalden de VerontRustenburgers eind oktober 1986 een overwinning. De Raad van State stelde hen in het gelijk: de gemeente moest zich aan het eigen bestemmingsplan houden, waarin duidelijk stond dat er op die plaats geen bedrijf uit de categorie vier of vijf (en dat was Van Gend & Loos volgens de Raad van State) mocht komen. Ook was er in het bestemmingsplan niet voorzien in een geluidsscherm, zodat die oplossing helemaal niet was toegestaan. Kortom, de bouw werd stilgelegd. Op dat moment wilde de gemeente nog niet van wijken weten, maar voor Van Gend & Loos was de maat vol.⁷⁵ Het bedrijf wilde een andere plek en bovendien een forse schadevergoeding van de gemeente. Pas na jaren gedoe – gemeente en Van Gend & Loos vochten hun conflict zelfs uit voor de rechtbank – kreeg het bedrijf een nieuwe kavel op De Hoef, op ruime afstand van Rustenburg en Schothorst. Uit het geschil rond Van Gend & Loos zou de

74 Gebaseerd op het archief van R. Hoffman, waarin zich o.a. de verschillende bezwaarschriften, de uitspraak van de Raad van State, diverse getuigenverhoren voor het

kantongerecht en diverse krantenartikelen bevinden. 75 Zie o.a. informatiebulletin VerontRustenburgers dec. 1987.



Een charme-offensief van de VerontRustenburgers. Roelie Norp (midden) biedt wethouder Emile de Bruijn (links) een roos aan. Rechts Riekje Hoffman.

lezer kunnen afleiden dat de vestiging van bedrijven op De Hoef een voortdurende strijd opleverde tussen de gemeente en de omwonenden. Dat is niet terecht. In veel andere gevallen kwamen de burgers en de gemeente tot overeenstemming. Een stevig gesprek of een brief op poten waren voldoende om eventuele bezwaren kenbaar te maken. Alleen wanneer een van de partijen zijn absolute wil doorzette, kwam het tot een conflict. In de meeste gevallen werd de soep niet zo heet gegeten als hij werd opgediend. Na het aanvankelijke wantrouwen, waren de verhoudingen tussen de VerontRustenburgers en het stadhuis vriendelijker geworden.

En de vuilverbranding, waarmee voor Roelie Norp alles was begonnen? Die kwam er niet. De gemeente liet na de vele bezwaarschriften direct klip en klaar weten, dat er op De Hoef geen plaats was voor een vuilverbranding. Die viel immers onder categorie zes en was daarmee uitgesloten. Bovendien had buitenlands onderzoek uitgewezen dat vuilverbranding het gevaar op dioxineuitstoot meebracht en dat risico wilde de gemeente absoluut vermijden.⁷⁶

⁷⁶ Raadsvoorstel 1984/110 afd 11, 16-5-1984. Zie ook: Zwaarste categorie bedrijven definitief uitgesloten voor Hoef, in: AC 11-4-1984.

Conclusies

Liendert Leefbaar en de VerontRustenburgers gaven ieder op eigen wijze vorm aan de democratiseringsgedachten van de jaren '70 en '80.

Liendert Leefbaar was wijkopbouwwerk met een grote inbreng van de bewoners zelf, vooral dankzij de pioniersgeest die in de eerste jaren in de wijk heerste. Waar het traditionele opbouwwerk uitgaat van de opbouwwerker, hadden de activiteiten van Liendert Leefbaar meer het karakter van zelfhulp. Toen na een aantal jaren de pioniersgeest verminderde, veranderde de sfeer binnen Liendert Leefbaar. De opbouwwerksters kregen het idee, dat zij steeds meer moeite moesten doen om mensen te motiveren en daarvoor steeds minder terug kregen. Weliswaar stevig verankerd in de wijk, had het zijn bijzondere karakter verloren. De opbouwwerksters – aanvankelijk net zo goed door een pioniersgeest gedreven – kwamen daarmee meer voor hun eigen belangen op en gingen op zoek naar erkenning voor hun activiteiten, niet alleen in de wijk, maar ook op het stadhuis: in de vorm van goede arbeidsvoorwaarden en een ruim budget. De gemeente kwam hen hierin maar zeer gedeeltelijk tegemoet. In de crisisjaren van begin jaren '80 had de gemeente andere prioriteiten. Er moest bezuinigd worden op het apparaat en tegelijk een stimulerend economisch beleid gevoerd worden.

De VerontRustenburgers speelden juist in op die gemeentelijke prioriteiten door het verkeersbeleid en het bedrijfsvestigingsbeleid ter discussie te stellen. Meer nog, zij zetten het nieuwe thema van het milieu op de gemeentelijke agenda. Milieuregels op het gebied van water, lucht en geluid zijn sinds hun optreden strenger geformuleerd en worden beter nageleefd. Ondanks aanvankelijk wantrouwen, werden zij spoedig geaccepteerd als gesprekspartners voor de gemeente. De VerontRustenburgers gaven namelijk stem aan de publieke opinie in het brede speelveld van het ruimtelijke ordeningsbeleid. In de jaren '80

verwierven naast de gemeente ook andere partijen een belangrijke rol op dit terrein, in de eerste plaats projectontwikkelaars (zie het Centraal Stadsgebied). Daarnaast en daartegenover kwamen de Rustenburgers op voor de belangen van de zittende burgers. RO-beleid gaat tenslotte over hun directe werk- en leefomgeving. In de belangenafweging die de gemeente moet maken tussen de belangen van het bedrijfsleven, die van toekomstige bewoners en die van de huidige bewoners, telt de stem van laatstgenoemde zwaar mee. De gemeente is een dienstverlenende instelling voor alle Amersfoorters.

Zijn de VerontRustenburgers voorlopers geweest van wat tegenwoordig het NIMBY-gevoel wordt genoemd: het 'not in my backyard'-sentiment? Zeker wel, zij het in een gematigde vorm. Zij hadden oog voor het algemeen belang. Zij richtten zich niet tegen het bedrijventerrein als zodanig, zoals later burgers zich tegen een fietsroute door de straat of een daklozenopvang in de buurt verzetten. De VerontRustenburgers vormden niet zomaar een verzetsgroep, maar zij dachten ook constructief mee. 'De onbetaalde denktank van de gemeente' noemde de Amersfoortse Courant hen.⁷⁷ Een compliment voor de Rustenburgers, maar ook voor de gemeente die bereid was naar hun kritiek en hun voorstellen te luisteren.

En De Hoef? Mede dankzij de VerontRustenburgers is op De Hoef geen milieuverontreinigende industrie gevestigd. De door de gemeente ontworpen zonering is door het optreden van de Rustenburgers strenger toegepast dan men aanvankelijk op het stadhuis voor ogen had. Het werd een bedrijvenpark in plaats van een bedrijventerrein. Gemeente en bedrijven kunnen hiermee tevreden zijn. De uitstraling van een bedrijventerrein is immers een essentiële vestigingsfactor voor ondernemingen. Bedrijven willen hun klanten ontvangen in een keurig aangeharkte omgeving en geen burens die in het nieuws komen met een milieuschandaal.

Achteraf is het altijd makkelijk oordelen, maar de vraag is hoe verstandig het was om de prioriteit te geven aan industrie op een terrein dat aan beide zijden geflankeerd wordt door woonwijken. Klaarblijkelijk onderschatte men in Amersfoort niet alleen de mondige burger en de strengere milieuwetgeving, maar ook de de-industrialisatie die op dat moment toch al meer dan tien jaar in Amersfoort waarneembaar was.⁷⁸ De werkgelegenheid voor de groeiestad moest komen uit de dienstensector, niet uit de industrie. Wie nu over De Hoef loopt, ziet overal kantoren, dienstverleners, scholen. Bedrijven en instellingen die gebruik maken van de specifieke kwaliteiten van

de locatie, zoals de aanwezigheid van station Schothorst en minder last hebben van de matige ontsluiting van het gebied met de auto.

Verantwoording

Dit stuk is tot stand gekomen op basis van een aantal interviews, aangevuld met schriftelijk bronnenmateriaal. Gesproken is met (ex-)bewoners van Liendert en Rustenburg: R. Hoffman, R. Norp, L. Nebbeling, H. Groen en H. Kraamer en met B. Visscher van Gemeente Amersfoort. R. Hoffman beschikt over een groot persoonlijk archief en stelde mij in de gelegenheid hier gebruik van te maken. Daarvoor dank ik haar hartelijk.

77 Taboe Weg van de Vrijheid is nu eindelijk doorbroken, in: *AC* 29-1-1985. 78 Zie: P. Brusse, *De teloorgang van de nijverheid in Amersfoort. De jaren 60 als breekpunt. Maar in welke eeuw?* in: *Flehte. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken 2004*, p. 10-17.